

ETNOCENTRISM ȘI COMPORTAMENT ELECTORAL

Ethnocentrism and Electoral Behaviour

Assistant Prof. Dr. Marius PAȘCAN
„Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract

Various theories of electoral sociology attempt to explain vote and the persistence of ethnic voting in relation to ethnicity and ethnocentrism. Thus, the vote of an ethno-cultural community is based essentially on ethnic cleavage, so that members of such communities identify themselves on a paternal line, related to certain characteristics, such as religion, language, history, collective memory, regional attachment. This determining feature - language-ethnicity - is often present in various analyzes. Ethnicity may be related to a group of individuals who possess, more or less, some common historical and socio-cultural heritage. Language, in this context, becomes a fundamental criterion for the identification and differentiation but may also be grounds for aggression or conflict. Nevertheless, ethnicity often dictates, from an identity point of view, the minority voting behavior and ethnocentrism becomes a guide.

Keywords: ethnicity, ethnocentrism, vote, minority, behavior, sociological research

Conform „Dicționarului explicativ al limbii române”, etnocentrismul este „tendința de a judeca valorile altor culturi în raport cu propria cultură, considerată unic criteriu de apreciere a adevăratelor valori”¹, iar „Dicționarul de etnologie și antropologie”, desemnează etnocentrismul drept o atitudine colectivă ce constă din „repudierea formelor culturale: morale, religioase, sociale, estetice, mai diferite de cele ale unei societăți date”².

Există numeroase studii privind legătura dintre etnocentrism, etnicitate sau factorul etnic și comportamentul electoral. În bună măsură, acestea sunt derivate în special din abordările sociologice, vădind măsura în care apartenența la un grup etnic are o influență cuantificabilă asupra comportamentului electoral. În ce privește demersul nostru, căutăm să răspundem la chestiuni care privesc etnia și comportamentul electoral, pornind de la întrebarea de ce etnicitatea sau factorul etnic au un efect cauzal asupra prezenței la vot sau, cu alte cuvinte, de ce este etnicitatea un factor semnificativ care determină prezența la vot și care sunt explicațiile unei atitudini electorale etnocentriste?

În acest domeniu, studiile de specialitate și mai mulți autori identifică patru tipuri de posibile explicații și răspunsuri la întrebările anterior enunțate. Evident, concluziile nu pot fi exclusiviste deși promotorii lor le tratează adesea în mod inechivoc. Cele patru modele explicative pornesc de la: **statutul socio-economic, auto-identificarea etnică, conștiința comunității etnice și mobilizarea.**

În privința comportamentului etnic al grupurilor etnice, Robert Dahl (1961)³, într-un studiu de pionierat, a prezentat o teorie care urma să fie consacrată drept teoria asimilării în politica etnică. Comportamentul politic pe baze etnice, susține autorul, reprezintă un fenomen tranzitoriu, iar acesta dispare, în mod gradual, în măsura în care grupurile etnice devin tot mai

¹ Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan” - „Dicționarul explicativ al limbii române”, ed. a II-a, Univers enciclopedic, București, 1998, p. 351

² Bonte, P. Izard, „Dicționar de etnologie și antropologie”, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 220.

³ Dahl, Robert A., „Who Governs? New Haven”: Yale University Press, 1961.

divizate din pricina unor criterii socio-economice. În viziunea lui Robert Dahl, noțiunea de etnicitate este subsumabilă conceptului de statut social (semnifică și se substituie ocupației, venitului, nivelului de educație) și, pe de altă parte, în timp ce comunitățile etnice devin mai diversificate din punct de vedere economic și social, ele vor înceta să se comporte politic în modalități distincte. Mai precis, coeziunea politică se bazează pe prosperitatea individuală a membrilor grupului (Huckfeldt⁴).

Concluziile la care a ajuns Robert Dahl au fost mai apoi criticate de către Raymond E. Wolfinger⁵. Fără însă a contesta premisele fundamentale avansate de acesta, Wolfinger consideră că, pentru o semnificativă identificare etnică, este imperativ necesară mobilizarea grupului etnic de către liderii politici. Un asemenea efect nu poate fi obținut decât atunci când o comunitate etnică încetează să mai fie dominată de categoria clasei muncitoare ajungând să icludă un segment considerabil al clasei de mijloc. De fapt, Wolfinger susține că politicile etnice se dezvoltă lent și se întind pe perioade mai lungi de timp decât a prezis Dahl. Însă, este solidar cu Dahl cu privire la statutul socio-economic și mobilitatea socială, ca mecanisme esențiale în înțelegerea politicii etnice. Totodată, subscrie ideii că mobilitatea socială va slăbi importanța politică a factorului etnic, întrucât generează „...interese economice contrare votului etnic” și „deoarece motivațiile etnice ale indivizilor vor fi diluate datorită contactelor la care aceștia vor fi expuși într-un mediu social mai eterogen”⁶.

Politologul Michael Parenti⁷ i-a criticat deopotrivă pe Dahl și Wolfinger, readucând în analiză ipoteza conform căreia mobilitatea socială diminuează importanța factorului etnic. Autorul a subliniat distincția dintre asimilare și aculturație. Bazându-se pe studii empirice realizate în Statele Unite, Parenti susține că deși este demonstrat faptul că indivizi cu diferite profiluri etnice s-au adaptat stilului de viață și obiceiurilor americane, chiar având un grad ridicat de mobilitate ocupațională și geografică, nu manifestă în mod evident o identificare cognitiv-afectivă și o relaționare specifice societății dominante. În viziunea sa, etnicitatea rămâne o forță dominantă, chiar după ce diversificarea socio-economică s-a produs. Parenti a sugerat că există trei factori foarte importanți care privesc politica etnică, și anume: „existența social-instituțională pluralistic-paralelă”⁸, „simțămintele psihologice ale identității grupului minoritar, atât versiunea pozitiv-angajantă, cât și cea negativ-defensivă”⁹, iar al treilea factor este sistemul politic însuși sau faptul că „sistemul politic, partidul, lucrătorii din secțiile de votare, candidații, alegerile, patronajul, etc. continuă să depindă de strategiile etnice (...) în calitate de mediator și mobilizator al simbolurilor și intereselor minoritarilor, sistemul politic trebuie luat în considerare”¹⁰. Pe baza acestor argumente, Parenti sugerează că aspectele sociologice, psihologice și mobilizaționale ale etnicității se cuvin luate în calcul pentru a justifica continuitatea politicii etnice.

---

⁴ Huckfeldt, Robert, „The Social Contexts of Ethnic Politics: Ethnic Loyalties, Political Loyalties, and Social Support.”, *American Politics Quarterly* 11, 1983:91-123.

⁵ Wolfinger, Raymond E. „The Development and Persistence of Ethnic Voting.” *American Political Science Review* 59, 1965:896-908.

⁶ Ibidem, pp 906-907

⁷ Parenti, Michael, „Ethnic Politics and the persistence of Ethnic Identification.” *American Political Science Review* 61, 1967: 717-726.

⁸ Ibidem, p 724

⁹ Idem

¹⁰ Ibidem p. 717

Etnicitatea este însă adeseori privită ca un fenomen psihologic, important în principal pentru tipul de atitudini pe care îl generează între membrii grupului etnic. Dale Nelson evidențiază, spre exemplu, cum atitudinile diferitelor grupuri etnice corespund unei scări raportabile la cinci trepte: interes în politică, eficacitate, cinism, cunoștințe și atenție civică¹¹. Autorul nu consideră oportună asocierea directă dintre etnicitate și participarea politică. În viziunea sa, etnicitatea este importantă atâta timp cât produce atitudini în favoarea participării.

Referitor la problema auto-identificării etnice, aceasta poate fi abordată și dintr-o altă perspectivă. În abordările mai multor autori, grupul etnic este „inventat” sau „imaginat” de către elitele locale care promovează simbolurile ce rezonază cu societatea contemporană și utilizează motive mitice pentru a transmite un sens al unității. Cu alte cuvinte, elitele mobilizează masele făcând apel la simbolurile culturale, utilizează formule ritualice simple invocând insecuritățile cu care se confruntă masele. O asemenea abordare a comunității etnice, inclusiv a celei etnice naționale, ca fiind construită politic și social de către elite, a fost elaborată de autori precum Benedict Anderson¹² (2001), Eric Hobsbawm¹³ (1997) dar și Lucian Boia¹⁴ (1999).

Pe de altă parte, etnicitatea este considerată și o forță sociologică. Analize în acest domeniu indică influențarea comportamentului politic, datorită existenței anumitor norme de grup care sunt transmise membrilor, prin presiune socială și încurajare. Un promotor al acestei teorii este Marvin Olsen¹⁵, care a propus „teza comunității etnice”, conform căreia „membrii unei minorități etnice – fie bazată pe rasă, religie, sau naționalitate – se supun normelor acelor comunități”¹⁶. Acest comportament demonstrat se bazează pe experiențele comune, în special pe cele discriminatorii, care creează un sentiment de coeziune între membrii comunității, astfel rezultând un grup politic de referință.

Conform tezelor asumate de alți autori, se impune o diferențiere între identificarea de grup și conștiința de grup (Miller, Gurin, Gurin și Malanchuk¹⁷). Identificarea de grup impune o auto-localizare în cadrul unei structuri sociale, odată cu sentimentul psihologic de apartenență la acel specific grup socio-cultural. Pe de altă parte, conștiința de grup rezidă în identificarea cu un grup și conștiința politică sau ideologică privind poziția relativă a grupului în cadrul societății. Aceasta impune angajamentul pentru acțiunea colectivă, în vederea realizării intereselor grupului¹⁸. Concluzia la care ajung autorii menționați este că simpla identificare cu grupul nu este suficientă pentru a crește semnificativ prezența la vot în rândul celor care compun grupul. Prevalentă este conștiința politizată de grup iar aceasta va acționa în vederea promovării participării electorale.

---

¹¹ Nelson, Dale, „Ethnicity and Socioeconomic Status as Sources of Participation: The Case for Ethnic Political Culture”, *American Political Science Review* 73, 1979:1024-38

¹² Anderson, Benedict, *„Comunități imaginate. Reflecții asupra originii și răspândirii naționalismului”*, București, 2001

¹³ Hobsbawm, Eric, *„Națiuni și naționalism din 1780 până în prezent”*, Chișinău: Arc, 1997

¹⁴ Boia, Lucian, *„Două secole de mitologie națională”*, București: Humanitas, 1999.

¹⁵ Olsen, Marvin E., „Social and Political Participation of Blacks.” *American Sociological Review* 35, 1970:682-97

¹⁶ *Ibidem*, p. 684

¹⁷ Miller, Arthur, Patricia Gurin, Gerald Gurin și Oksana Malanchuk. „Group Consciousness and Political Participation.” *American Journal of Political Science* 25, 1981:494-511.

¹⁸ *Ibidem*, p. 495

O viziune inedită socio-demografică își asumă Robert Huckfeldt¹⁹ vehiculând trei explicații pentru persistența politicii etnice: statutul social, contextul social al vecinătății și independența geografică. Autorul reiterează ideea că etnicitatea este o forță sociologică. Pe de altă parte, insistă asupra importanței vecinătății în configurarea tiparelor de structurare socială ale indivizilor de diferite etnii. De asemenea, constată că legăturile într-un grup etnic nu sunt doar sociale și culturale, ci sunt și mobile, în sensul în care politica etnică persistă, întrucât tiparele de interacțiune socială sunt capabile să reziste timpului. Nu în ultimul rând, rețelele sociale explică influența factorului etnic asupra comportamentului politic. Abordările sale sunt utile întrucât relevă că un singur model este insuficient pentru a explica comportamentul tuturor grupurilor etnice. Huckfeldt a arătat că cele trei explicații nu sunt neapărat conflictuale, ci, în corpore, cele trei pot contribui la înțelegerea politicii etnice și a persistenței acesteia²⁰.

O abordare globală relevă că atitudinile politice etnice sunt rezultatul mobilizării eforturilor conștiente ale liderilor politici și etnici, în direcția atragerii electoratului. Revenind asupra teoriei asimilării elaborate de Robert Dahl, Wolfinger susține că nu are importanță cât de puternică este auto-identificarea etnică a unui individ, deoarece aceasta nu va influența comportamentul la vot, făcând excepție doar cazul în care electorul va vedea o legătură între această identitate și opțiunea sa din ziua alegerilor. Această condiție este satisfăcută în momentul în care fiecare grup național într-un oraș (în studiul său vizează un oraș din regiunea Noua Anglie a SUA) are lideri care negociază cu politicienii, disputând voturile alegătorilor pe care îi reprezintă pentru beneficii financiare, favoruri și locuri de muncă²¹. Wolfinger recunoaște utilitatea recompenselor simbolice: „Atunci când un italian a fost numit într-o poziție publică, succesul său a fost apreciat de alți italieni; a constituit recunoașterea valorii italienilor. Solidaritatea etnică permite politicienilor să economisească din indulgențele pe care ar trebui să le acorde”²².

Într-o altă abordare, Walter Borowiec²³ încearcă să evalueze mobilizarea electorilor prin examinarea atitudinilor liderilor politici etnici (atât aleși cât și numiți). Autorul pornește de la întrebarea dacă aceștia consideră etnicitatea candidaților ca fiind o forță mobilizatoare importantă în rândul votanților etnici. Rezultatele studiului său, bazate pe date empirice, confirmă această ipoteză. A constatat, în plus, că liderii tineri, cu grad ridicat de educație, apreciază etnicitatea drept un factor important pentru mobilizarea sprijinului. Rezultă astfel că mobilizarea nu este doar un fenomen de prima sau a doua generație, ci reprezintă o strategie conștientă care persistă chiar atunci când liderii comunității devin mobili din punct de vedere economic și social.

Grupurile etnice au în general o compoziție fluidă și pot avea o definiție schimbătoare. De pildă, grupuri minoritare constituite pe criterii etnice se formează în mod constant, pe măsură ce populația se mută dintr-o țară în alta. Spre exemplu, indienii din Anglia, alcătuiesc un grup etnic - deși, ca indivizi, ei ar fi priviți în India drept membri ai unor grupuri foarte diferite în termeni de castă și limbă.

¹⁹ Huckfeldt, Robert, „The Social Contexts of Ethnic Politics: Ethnic Loyalties, Political Loyalties, and Social Support.”, *American Politics Quarterly* 11, 1983:91-123

²⁰ Ibidem, p. 96

²¹ Wolfinger, Raymond E, ibidem, p. 898

²² Idem

²³ Borowiec, Walter, „Perceptions of Ethnic Voters by Ethnic Politicians”, *Ethnicity* 1, 1974:267-278.

Dacă ne referim la termenul de minoritate (însoțit de un adjectiv precizând identitatea sa în raport cu mediul, respectiv minoritatea lingvistică, etnică, religioasă) stabilește grupurile umane care se găsesc în poziție de inferioritate numerică și în același timp politică, socială sau economică, respectiv culturală. Lexical impune luarea în considerare a unei realități de ordin cantitativ și diferențiator, precum și presupunerea existenței unei condiții de dependență reală sau a unei resimțiri ca fiind așa.

Minoritățile reprezintă grupuri ai căror membri sunt legați prin descendența comună, limbă sau religie, având sentimentul că sunt diferiți față de majoritatea indivizilor dintr-o entitate politică. Pe baza acestei conștiințe a diferenței și inferiorității numerice, minoritățile își întemeiază anumite revendicări politice, fie pentru egalitate cu majoritatea, fie pentru tratament special (discriminare pozitivă) bazat pe recunoașterea acestor diferențe, ori pentru autonomie sau, în cazuri extreme, pentru separare.

Problema minorităților este una extrem de complexă, fiind specifică lumii contemporane. Deși minoritățile au existat dintotdeauna, doar odată cu conturarea democrației ca valoare universală, adică spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, această categorie socio-culturală a devenit o problemă politică și socială serioasă, jucând un rol important și în relațiile internaționale. Astfel, umanitarismul și dreptul în varianta modernă au încercat să tempereze accentuarea conflictelor minoritare oferind protecție, prin tratate internaționale, pentru minoritățile etnice, de limbă sau religie.

Etnia devine tot mai accentuat purtătoare de idealuri, incumbă exprimare culturală, politică, socială, economică, capătă noi valențe și, adeseori, tinde să se transforme într-un miraj colectiv. Spre exemplu, astăzi, minoritatea maghiară din România reconstituie nu doar prezentul, ci și trecutul, pentru a-și asigura un viitor subsumat identitar elementului etnic, element sine qua non în discursul politic al liderilor maghiari.

Dincolo de abordarea științifică, putem constata independent și pe cale empirică prezența subiectelor cu caracter etnic, de cele mai multe ori antagoniste în spațiul public autohton. În România zilelor noastre, este evidentă polarizarea comportamentului cetățenilor, implicit politic, după criterii minoritare și etnice. Stereotipiile, amplificarea elementelor simbolice separatiste, mizele politice segregacioniste și prezența fobiilor generatoare de agresivitate reciprocă, urmează logica bazată pe principiul: acțiune – reacțiune, conflictul interetnic în diversele sale formule de exprimare se impune adeseori ca o urmare firească a acestui proces amplificat prin mass-media.

Evident, apartenența la un grup etnico-lingvistic (raportându-ne la un grup istoric cu identitate și conștiință clară privind apartenența membrilor săi) poate avea un impact profund asupra atitudinii electorale. Există foarte mulți parametri care pot influența acest comportament, însă în cele din urmă ei pot fi subsumați așa-zisului interes de grup, sau cel puțin modului în care comunitatea își construiește răspunsul la nevoi și alternative. Factorul politic, alături de cel religios joacă de multe ori rolul fundamental în direcționarea unei comunități etnice.

Actualele standarde internaționale ale drepturilor omului, ca de pildă non-discriminarea, libertatea de expresie, religie și altele, se bazează pe recunoașterea și respectarea diversității umane. Toleranța față de diferențele umane permite coexistența pașnică a oamenilor care provin din diverse medii etnice și lingvistice. Se cuvine însă să existe un echilibru între diferitele interese implicate. Pe de o parte, indivizii pot fi

dezavantajați de preferințele lingvistice, în privința oportunităților de angajare sau a consecințelor educaționale. Pe de altă parte, interese legitime ale statului sau lipsa reală a unor resurse financiare sau resurse umane pot genera limitări practice ale asigurărilor de servicii în limbile minoritare. Găsirea unui echilibru poate și trebuie să se bazeze pe principiile toleranței, coexistenței și integrării. Integrarea nu înseamnă eliminarea diferențelor umane ci, mai curând, luarea lor în considerație și adoptarea lor în măsură posibilă și practicabilă, astfel încât indivizii să poată participa atât la viața comunității lingvistice și culturale de care aparțin, cât și la viața societății mai largi a statului ca întreg. Echilibrarea intereselor statului cu cele ale minorităților în probleme lingvistice nu înseamnă că un stat nu poate să adopte o limbă comună sau oficială. Înseamnă doar că minoritățile lingvistice trebuie să fie sprijinite, atât cât este posibil, în mod rezonabil, prin raportare la situația minorității și condițiile specifice din cadrul statului.

Studiul comportamentului electoral este unul dintre domeniile sociologiei căruia i-au fost dedicate numeroase cercetări și analize în ultimele decenii. Dreptul de a vota este un drept fundamental, iar întregul edificiu al democrației se bazează pe posibilitatea exercitării acestui drept. În încercarea de a stabili care sunt factorii care influențează opțiunea politică, mai mulți cercetători francezi au efectuat un ansamblu de studii, care s-au desfășurat pe parcursul unui deceniu, asupra electoratului francez. Analiza datelor culese cu acest prilej a condus la concluzia că există o dependență strânsă între apartenența la o anumită clasă socială, deținerea unui patrimoniu, etnie, religie și opțiunea politică. Cu alte cuvinte, comportamentul electoral poate fi asociat, în termenii probabilistici, unui sistem organizat de reprezentări, atitudini și norme. Sistemul include în primul rând percepția asupra universului politic dar nu se reduce numai la aceasta, cuprinzând un model de reprezentări ale câmpului social, al convingerilor și sentimentelor raportate la ce înseamnă legitimitatea și nelegitimitatea reprezentanților aleși.

Diverse teorii ale sociologiei electorale încearcă să explice votul și persistența votului etnic, prin raportare la etnocentrism. Astfel, votul unei comunități etno-culturale este fondat în mod esențial pe clivajul etnic, membrii unei astfel de comunități se identifică pe o linie paternală și se raportează la câteva caracteristici, cum ar fi religia, limba, memoria colectivă, atașament regional. Această caracteristică determinantă, limba-etnia, este prezentă în diverse analize. Etnia poate fi raportată la un grup de indivizi care posedă într-un grad mai mic sau mai mare o anumită moștenire socio-culturală comună. Limba, în acest context, devine un criteriu fundamental de identificare și diferențiere. Potrivit lui Max Weber, avem de-a face cu „comunizarea”, cu sensul de comunitate, adică apariția unei relații sociale bazate pe „subiectivitatea sentimentului de apartenență la aceeași comunitate”²⁴.

Comunitățile română și maghiară sunt în România despărțite de multe caracteristici, cele mai importante fiind limba și religia, diferențele între cele două etnii manifestându-se și în registrul atitudinal. Aceste diferențe au dus, nu o dată, comunicarea/relaționarea între cele două etnii în registrul agresivității, chiar al violenței, însă ele au avut ca rezultat și interferențe pozitive care au îmbogățit ambele comunități. În plan politic, mobilizarea etnică la vot oferă un model distinct în cazul politicii locale.

---

²⁴ Max Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, p. 70, apud, R. Poledna, în G. Simmel, 1999, *Religia*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 104

Dacă grupurilor etnice le este permis să participe liber la competiția electorală în mod continuu și, după un timp, sunt capabile să acceadă la toate nivelurile de guvernare pentru a-și reprezenta electorii în negocierea politicilor, efectul general pe termen lung asupra dezvoltării unui regim este de presupus să fie unul stabilizator.

Analiza votului etnic la nivel subnațional în România, rezultatul votului la nivel național și analiza demografică, loialitatea minorității maghiare pentru partidul care o reprezintă, indică stabilitatea etnicilor minoritari în exprimarea votului. Întrebarea care se impune este în ce constă efectul pe termen lung asupra stabilității relațiilor interetnice și implicit a statului?

Etnie și comportament electoral în Târgu-Mureș

Din punctul de vedere al reprezentărilor cognitiv-afective, cu impact asupra comportamentului politic, între români și maghiari există diferențe semnificative. După cum s-a demonstrat sociologic, românii și maghiarii au abordări de multe ori divergente asupra istoriei și relațiilor dintre cele două etnii, a statutului lor social și a trăsăturilor de personalitate etc.²⁵. Structura etnică particulară a municipiului Târgu-Mureș (51,9% români, 44,8% maghiari, conform datelor Recensământului populației și locuințelor din 2012) face ca diferențele de comportament politic, asociate unor astfel de reprezentări, să fie mult mai interesante decât în alte localități. Orașul a devenit ținta unui stereotip al cărui conținut se referă la faptul că, aici, comportamentul politic al electorilor este dominat de raportarea etnică, făcându-se distincție în primul rând între români și maghiari, celelalte modalități de categorizare fiind trecute pe plan secundar²⁶. În măsura în care se referă la felul în care votează cele două segmente electorale, discrepanța dintre stereotip și starea de fapt a lucrurilor este foarte redusă. Ce se întâmplă însă în momentul în care ne concentrăm asupra modului în care românii și maghiarii apreciază și își reprezintă actorii politici? Vom observa o polarizare accentuată etnocentric (ai noștri sunt buni, ai lor sunt răi), cum stipulează teoria identității sociale a lui Tajfel, sau e loc și pentru atitudini și percepții mai nuanțate?

Începând cu anul 2000, opțiunile de vot ale târgumureșenilor au fost testate periodic de către instituții acreditate în cercetări sociologice, iar în calitate de purtător de cuvânt și director executiv adjunct în cadrul Direcției de comunicare, integrare europeană și resurse umane din Primăria municipiului Târgu-Mureș, iar mai apoi ca prefect al județului Mureș, am avut acces la rezultatele acestor studii sociologice. În cele ce urmează, în baza unei centralizări a celor mai semnificative răspunsuri, vom face o trecere în revistă a informațiilor rezultate din aceste cercetări.

Într-o abordare generală, acestea au relevat că maghiarii sunt ținta unor prejudecăți mult mai puțin intense decât românii. De fapt, multe dintre remarcile românilor cu privire la maghiari sunt pozitive sau foarte pozitive. Relevant este că, de multe ori, în răspunsurile respondenților români apare termenul de „vecin”, aceștia făcând referire la maghiarii pe care îi cunosc datorită proximității rezidențiale: „vecinul meu care vorbește în limba maghiară, fostul meu prieten care era maghiar...” Acest fapt este extrem de relevant confirmând teoria

²⁵ Mungiu-Pippidi, A., „Transilvania subiectivă”. București, 1999: Humanitas.

²⁶ În cadrul anchetei care a stat la baza acestui studiu, un item le-a cerut respondenților să evalueze în ce măsură consideră că va conta criteriul etnic la alegerile locale din Târgu-Mureș. 66% dintre aceștia au răspuns că mult sau foarte mult.

contactului intergrupual expusă atât de Dovidio, Gaertner, Kawakami²⁷, cât și de Hewstone, Rubin, Willis²⁸ sau Rothbart²⁹. Această teorie a susținut că, în urma contactului cu membri ai minorităților, stereotipurile și prejudecățile trebuie să devină mai puțin negative, dacă sunt respectate patru condiții esențiale: grupurile să aibă statut egal și scopuri comune, să coopereze, iar procesul să fie sprijinit de autorități și legislație. Într-adevăr, ideea de egalitate apare în răspunsurile formulate de respondenții români: „pentru mine reprezintă un om ca oricare altul, ca și noi românii, din punctul meu de vedere consider că suntem egali”, „au și ei drepturile lor, trebuie respectate, fără diferențe”. De fapt, întâlnim chiar recunoașterea unei anumite superiorități: „sunt oameni ca și noi, puțin mai ordonați și gospodari”. Unele răspunsuri sunt aproape exclusiv pozitive, astfel încât e greu de crezut că au fost obținute într-un oraș care, acum două decenii, a fost locul desfășurării unui conflict etnic sângeros și în care votul polarizează în mod constant asumări etnocentriste.

Toate aceste opinii pozitiv exprimate nu exclud însă remarcile negative. Este interesant că, spre deosebire de țigani, care sunt etichetați în general prin atribute negative, maghiarii nu sunt ținta unor stereotipii. Dimpotrivă, în acest caz remarcile negative ținesc intențiile minorității în ansamblul său: „ei sunt cei care doresc autonomie, vor să fie stăpâni aici și pe români să-i desființeze”, „sunt oamenii care cer foarte multe drepturi”, „ei sunt cei care au cele mai multe drepturi, și tot nu sunt multumiți niciodată”. Practic, toate aceste remarci privesc problema drepturilor solicitate de către minoritatea maghiară și revendicarea autonomiei, care este percepută de mulți români ca ascunzând intenții negative, segregacioniste în raport cu populația majoritară.

În mod predictibil, studiile invocate arată că maghiarii se percep pe ei înșiși în termeni pozitivi. Ei se definesc fie în termeni istorico-biologici („o naționalitate care provine din sângele lui Atila”), fie în termenii unei identificări naționale puternice („Săracii maghiari sunt peste tot în lume și niciunul nu-și lasă naționalitatea maghiară”), fie în termenii unui comportament specific („este o atitudine și o certitudine, când poți să-l recunoști pe cel din etnia ta, fără să-l mai fi văzut vreodată”), fie în termenii unor trăsături pozitive („un maghiar este sincer, cinstit”). Totuși, cele mai multe răspunsuri ale respondenților de etnie maghiară sunt reținute, aceștia preferând să-și descrie etnia simplu, drept o naționalitate.

Și românii din Târgu-Mureș se descriu în termeni preponderent pozitivi. La fel ca în cazul maghiarilor, istoria înseamnă și legături de sânge: „mă simt roman pentru că traiesc în România, prin sângele meu curge o parte din sângele dacilor, o parte din sângele lui Mihai Viteazu”. Referințele negative privesc ceea ce a trebuit sau trebuie să îndure românul prototipic: „este un om mandru de ceea ce este, de ceea ce face, cu tradiții, cu bune, cu rele, dar este o ființă care, timp de 20 de ani, a fost atât de mult mințită, încât dacă tot așa continuăm peste alți 20 de ani va uita că este român”, „românul a fost dintotdeauna și cred că încă mai este calul de bătaie al celor de la putere, luptă până ce aproape pică în genunchi și se trezește prea târziu”.

---

²⁷ Dovidio, J.F., Gaertner, S.L., & Kawakami, K. „Intergroup contact: The past, the present, and the future. *Group Processes and Intergroup Relations*”, 6, 2003, 5-21

²⁸ Hewstone, M., Rubin, M. și Willis, H. „Intergroup bias. *Social prejudice*”. *Annual Review of Psychology*, 53, 2002: 575-604

²⁹ Rothbart, M. „Category-exemplar dynamics and stereotype change”. *International Journal of Intercultural Relations*, 20, 1996: 305-321.

Din aceste răspunsuri, se poate deduce o concluzie: pentru români, maghiarul ca individ este un prieten, iar ca grup poate fi un potențial dușman. Maghiarului ca individ îi sunt recunoscute calități pozitive și acest lucru este valabil și la nivel colectiv doar că la acest nivel apare și problema intențiilor negative față de români. Această situație face posibil un patern de conviețuire paradoxal, marcat de armonie la nivel inter-individual și conflict sau competiție pentru putere sau supremație la nivel inter-grupal. Drept urmare, pentru a înțelege comportamentul la nivel etnic trebuie să ne concentrăm nu atât asupra stereotipizării individuale, cât asupra proceselor identitare. În cazul romilor, această distincție nu e necesară deoarece reprezentările stereotipice la nivel individual și colectiv sunt relativ identice. În schimb, în cazul relațiilor dintre români și maghiari disjungerea este esențială.

De fapt, acest „dualism” reprezentational explică și cum este posibil ca deși, maghiarii votează masiv cu reprezentanții lor, la nivel local aceștia au votat și cu un candidat român (primarul municipiului Târgu-Mureș dr. Dorin Florea, a fost votat pentru patru mandate consecutive). Pur și simplu aici contează nivelul reprezentational care e activ într-un anumit context: atâta vreme cât comportamentul electoral al maghiarilor are o miză colectivă, deci influențează soarta întregii etnii, votul va merge exclusiv spre candidați maghiari sau, în cazul prezidențialelor, spre candidații cei mai prietenoși față de maghiari. În schimb, dacă miza este locală, pot apărea și reprezentări individuale pozitive, iar votul poate merge și spre reprezentanți ai celeilalte etnii. Această viziune sugerează nu numai că maghiarii pot vota cu candidați români în anumite condiții dar și că românii pot vota cu candidați maghiari în condiții similare (este cazul anteriorului primar maghiar al municipiului Reghin, Nagy Andras).

În privința discuțiilor pe teme politice, se constată o diferență foarte mare între români și maghiari. În cazul românilor, opt din zece respondenți declară că discută despre politică foarte rar sau deloc, pe când la maghiari procentajul se inversează, majoritatea declarând că discută des sau foarte des pe teme politice.

Încercând o comparație a răspunsurilor oferite la întrebările „Cât de des discutați despre problemele politice?” și „Unde discutați predominant aceste probleme politice, cu cine?”, se pot formula următoarele concluzii:

- etnicii maghiari au un interes mai crescut pentru a discuta teme politice, comparativ cu românii;
- campania electorală crește substanțial interesul pentru discuții politice, în cazul etnicilor maghiari, în timp ce pentru români acest lucru se întâmplă într-o măsură mult mai mică;
- mediul predominant pentru discuții politice al etnicilor maghiari este familia, pe urmă cercul de prieteni, în timp ce pentru români discuția politică este prezentă mai mult în spații publice, în familii neexistând un obicei al discuțiilor pe teme politice;
- în ceea ce privește lipsa de interes pentru discuțiile politice, proporția celor care afirmă că nu sunt interesați de subiect este aproximativ aceeași și pentru români cât și pentru maghiari.

Diferențierile evidențiate anterior între maghiari și români nu se mai regăsesc când evaluăm modul în care liderii politici comunică cu cetățenii, membrii comunității. Atât pentru români cât și pentru maghiari, comunicarea cu liderii politici, în sensul primirii de informații de la aceștia, despre planurile, proiectele lor, este realizată cu preponderență prin mijloacele clasice de comunicare mediată, adică presa scrisă, radioul și cea mai importantă dintre acestea este televiziunea.

Deși mass-media clasice apar ca fiind principala modalitate de comunicare a mesajelor liderilor politici, e de remarcat faptul că, prin raportare la 10 subiecți români care nominalizează exclusiv televiziunea, din partea maghiarilor doar 4 menționează același canal favorit de informare. Totodată, în privința campaniilor electorale doar o mica parte a respondenților fac referire la mijloacele electronice moderne de comunicare, ne referim aici în special la internet.

Concluzionăm din această perspectivă următoarele:

- toți subiecții studiului primesc mare parte a informațiilor legate de lideri politici și planurile acestora prin mijloacele clasice mass-media;
- televiziunea are un ascendent asupra celorlalte medii de comunicare, aspect oarecum mai accentuat pentru români;
- campaniile electorale sunt privite nu doar ca formă specializată de comunicare în anumite momente, pentru unii subiecți fiind unica formă acceptată de comunicare cu liderii politici;
- există pentru reprezentanții politici ai maghiarilor anumite rețele specializate de transmitere a mesajelor politice (implicit prin intermediul cultelor reformat sau romano-catolic), posibil organizate ca structuri de comunicare ce dublează canalele administrative sau politice;
- internetul nu este deocamdată semnificativ valorizat ca mijloc de comunicare între lideri politici și populație.

Atât românii cât și maghiarii declară că urmăresc frecvent emisiunile TV pentru a se informa despre chestiunile politice. În ambele cazuri, cele mai urmărite sunt jurnalele de știri, cu diferența fundamentală că mulți maghiari preferă posturile în limba maghiară. Deși în ambele cazuri domină cei care se uită frecvent la TV, majoritatea celorlalți susțin că nu urmăresc deloc posturile TV. Această sciziune poate fi observată și în răspunsurile la întrebarea privind importanța mass media în conturarea opiniilor politice personale. Din nou, mulți respondenți, fie români fie maghiari, recunosc că mass media are o influență covârșitoare în cunoașterea candidaților și a programelor acestora.

De cealaltă parte sunt cei care consideră că mass-media nu are niciun rol în determinarea atitudinilor lor politice: „mass-media nu mă influențează deoarece, știu că fiecare televiziune ține cu cei care plătesc”; „nu mă influențează deloc mass-media, votez cu cine consider eu că este mai important, mai bun”; „nu mă interesează rolul mass-media, pentru că mass-media e foarte neserioasă, fiecare canal de comunicare aparține unui mare patron, probabil fiecare este angajat și vrea să îi facă imagine celui pentru care lucrează și de la care câștigă”; „Nu are niciun rol, pentru că este decizia mea, dacă eu decid să mă duc la vot orice se întâmplă și să votez cu UDMR. Îmi este mai important mesajul liderului politic, decât ce se spune în mass-media despre acest om sau despre etnie”. Se poate observa că respondenții români invocă caracterul părtinitor al mass-media dar nu și alternativele la care apelează pentru a-și contura deciziile politice, pe când maghiarii pur și simplu resping mesajele media, pe motiv că deja știu foarte bine cu cine vor vota.

În fine, o altă diferență fundamentală între repondenții români și cei maghiari privește atitudinea lor față de legitimitatea bisericii, în calitate de canal de transmitere a unor mesaje cu caracter politic. În acest sens, românii se declară puternic împotriva implicării politice a Bisericii: „Nu mă interesează foarte tare biserica, nu sunt ateu, sunt ortodox, dar nu vreau ca religia să se implice în politică. Să își vadă de treaba lor, de religia lor, de ceea ce este creștinesc, să lase prostiile în pace, deci fără politică”; „fiecare ar trebui să își vadă de ciorba

lui, dacă e biserică să rămână biserică și să fie apolitică”. În schimb, maghiarii transmit un mesaj diametral opus: „Este importantă existența programelor culturale cu conținut etnic, și să fie vorba despre naționalitate în biserică. Este important mai ales pentru tineri, ca să nu uite că sunt maghiari”; „Da, este importantă existența programelor culturale maghiare, și cred că este bine ca în biserică să fie vorba despre etnia maghiară. Dar totul trebuie să aibă limite”; „Este important, ca să nu uităm anumite lucruri și să ne întâlnim cu persoane pentru care la fel de importantă este etnia și conștiința națională”.

Chiar dacă la itemul privind părerea lor despre politică atât românii cât și maghiarii au exprimat opinii general negative, este clar că rezultatele de mai sus, privind Biserica, se explică printr-o interpretare diferită a expresiei „mesaj politic” în context etnic. Pentru români, mesajul politic nu diferă fundamental de ceea ce se înțelege prin politică în general. În schimb, pentru maghiari, după cum se observă în răspunsurile anterior selectate și citate, sensul se schimbă fundamental dobândind o importantă încărcătură identitară. Evident, nu vorbim despre orice mesaje politice, ci despre acele mesaje care au ca scop trezirea și păstrarea unui puternic sentiment al identității etnice și naționale.

Nu în ultimul rând, pe baza analizelor efectuate, constatăm că este tot mai evidentă poziționarea și polarizarea exclusiv etnică a unor partide politice din România, care se adresează „periferic” doar electoratului minoritar, iar mesajul politic asumat este unul preponderent autonomist (Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, Partidul Popular Maghiar din Transilvania, Partidul Civic Maghiar). Sociologul Cristian Pârvulescu constată că „naționalismul populist: această a doua mobilizare a periferiei se dezvoltă în contextul ideologic impus de centralism: naționalismul renunțând la legitimism, autonomiștii își erijează comunitatea locală în națiune”³⁰.

Evidențiem, totodată, un reviriment al mesajelor formațiunilor politice care reprezintă minoritatea etnică maghiară, în privința contestării statului național, invocându-se încă cu precauție și incert nevoia autodeterminării, descentralizării administrative, imperative autonomiste sau o asumare a unei reorganizări teritoriale regionale, evitându-se însă o formulare public federativă. În studiul său, Cristian Pârvulescu arată că „regionalismul naționalitar, fondat pe o problematică economică, constă în: critica radicală a statului-națiune centralizator, care trebuie să dispară (incluzând universalismul și susținerea integrării europene), negarea naționalismului clasic și asumarea moștenirii culturale, lingvistice etc.; din punct de vedere politic, proiectul naționalitar n-a reușit să se realizeze încă, rămânând la stadiul de ideal”³¹.

Dezvoltând conceptual de „partide periferiste”, Daniel Seiler susține că „...partidele care apără periferia au diferite „coloraturi”, în funcție nu numai de caracteristicile naționale, dar și de particularitățile locale. Tipul de periferie se dovedește a fi la fel de important: partidele vor fi mai mult sau mai puțin diferite dacă factorul de identificare ce mobilizează periferia este lingvistic, religios, național, regional sau combină mai multe din aceste elemente. În afară de acesta, caracterul, mai mult sau mai puțin recent ori mai mult sau mai puțin instituționalizat al clivajului, afectează ideologia și baza sociologică a partidelor

---

³⁰ Cristian Pârvulescu – Politica comparată,

<http://xa.yimg.com/kq/groups/21128127/1394425931/name/Politica+comparata.pdf>, p. 37

³¹ Ibidem, p.38

periferiste”³². Seiler constată, totodată, că „evenimentele care au acompaniat sfârșitul comunismului furnizează una dintre cheile revelatoare pentru viitorul fenomenului autonomist”.

Un alt rezultat interesant privind percepțiile etnice la Târgu-Mureș, evidențiate din testarea repetată prin sondaje de opinie a cetățenilor, îi vizează pe rromi. Aceștia sunt ținta celor mai negative prejudecăți, atât din partea românilor, cât și din partea maghiarilor. În rest, regăsim exact aceleași trăsături stereotipice care au fost observate și în seria Eurobarometrelor etnice conduse de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală: „hoți, murdari și leneși”.

Pe lângă aceste trăsături, sunt cuantificabile și tendințe ale dezumanizării (vezi Gaunt, Leyens și Demoulin³³, precum și Leyens, Palladino, Rodriguez-Torres, Vaes și colab.³⁴ sau Leyens, Rodriguez, A. P., Rodriguez, R. T., Gaunt și colab.³⁵). O parte semnificativă dintre respondenții maghiari intervievați îi definesc pe rromi drept „o etnie parazită, lipsită de civilizație” iar dintre români opiniile dominante converg susținând că „aceștia nu fac nimica, ba din contră fură, dau în cap, sunt puturoși, și trebuie puși la muncă și educați, chiar forțat, nu să meargă toată ziua să stea la cerșit, să ne facă de râs prin Europa, și pe unde se duc ei”.

Datele centralizate confirmă și o altă matrice a percepției sociale. Conform modelului conținutului mix al stereotipurilor (Fiske, Susan T., Amy J.C., Cuddy, Glick, Peter și Xu, Jun³⁶ și Fiske, Susan T.; Cuddy, Amy J. C.; Glick, Peter; Xu, Jun³⁷) prejudecățile sunt formate frecvent din aprecieri pozitive pe o dimensiune stereotipică și din aprecieri negative în privința celeilalte dimensiuni stereotipice. Conform acestui model psiho-sociologic, *stereotipurile paternaliste* sunt formate pentru outgrupuri care nu au intenții negative față de ingrup, și sunt lipsite de intenția de a face rău membrilor ingrupului. Pe când, *stereotipurile bazate pe invidie* descriu outgrupuri capabile să facă rău (din punct de vedere al propriilor interese) dar fiind percepute ca având intenții pozitive față de ingrup. Configurația mixtă a stereotipurilor este explicată dintr-o perspectivă funcționalistă. Aceasta rezidă în stereotipurile paternaliste care justifică statutul inferior al outgrupului (competență scăzută) și în același timp încurajează obediența sa (amiabilitatea ridicată). Pe când stereotipurile bazate pe invidie justifică sistemul meritocratic al societății (competența ridicată) dar și asumarea de acțiuni împotriva outgrupurilor competente (care sunt preocupate doar de propriul interes – amiabilitate scăzută).

---

³² Seiler, Daniel Louis, *Les parties autonomistes*, Presses Universitaires de France, 1994, p. 91

³³ Gaunt, R., Leyens, J. P. și Demoulin, S. „Intergroup relations and the attribution of emotions: Controllability of memory for secondary emotions associated to ingroup versus outgroup”. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38, 2002: 508-514.

³⁴ Leyens, J. P., Palladino, P. M., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez-Perez, A. și Gaunt, R. „The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups”. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 2000: 186-197.

³⁵ Leyens, J. P., Rodriguez, A. P., Rodriguez, R. T., Gaunt, R., Paladino, M. P., Vaes, J. și Demoulin, S. „Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups”. *European Journal of Social Psychology*, 31, 2001: 395-411.

³⁶ Fiske, Susan T.; Cuddy, Amy J. C.; Glick, Peter; Xu, Jun - *Journal of Personality and Social Psychology*, A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. Vol 82(6), Jun 2002, 878-902.

³⁷ Fiske, Susan T.; Cuddy, Amy J. C.; Glick, Peter; Xu, Jun – „(Dis)respecting versus (Dis)liking: Status and interdependence, predict ambivalent stereotypes of competence and warmth”, *Journal Social Issues*, vol. 55, No. 3, 1999, pp. 473-489

Într-adevăr, cei testați și incluși în eșantionul sociologic nu au oferit răspunsuri exclusiv negative. Dimpotrivă, apar și aprecieri pozitive. Astfel, respondenții români afirmă că rromii sunt „o nație frumoasă dar leneșă, oameni ca și noi, le place să trăiască ușor și bine. Și între ei sunt excepții, la unii le place să învețe și-au dat copiii la școală, mai și muncesc”. Alți respondenți le atribuie o doză semnificativă de șiretenie și viclenie, „sunt deștepți, nu proști să muncească, profită și speculează orice”.

Oricum, dincolo de aceste modele, respondenții români și maghiari au atribuit rromilor și atribute care sunt dificil de plasat într-o anumită categorie, și a căror valență evaluativă este ambiguă. Mai exact, este vorba despre o anumită „adaptabilitate”: „Rrom, e și el acolo o minoritate. Însă ce sunt mai exact, că nu prea știu istorie? De unde au apărut? Dacă o iei spre Măgherani sau Miercurea Nirajului, ei zic că îs unguri, dacă îi întrebi la Sânpetru de Câmpie, susțin că îs români, nu prea recunosc că sunt o minoritate”, de fapt, „ei sunt cei care se acomodează întotdeauna, dacă merg într-un sat maghiar, sunt maghiari, dacă ajung într-un sat român, sunt români” (respondent maghiar). Aceste răspunsuri denotă, în același timp, o oarecare apreciere ca trăsătură pozitivă dar și un caracter impredictibil.

Din răspunsurile citate până acum, se poate observa că există și o dimensiune comportamentală și atitudinală față de rromi, nu numai cognitivă sau evaluativă, și adeseori una de excludere, de marginalizare a acestei etnii, atât din partea românilor cât și din partea maghiarilor.

Pe de altă parte, constatăm că, deși sunt în general marginalizați în optica majorității și receptați negativ, în campaniile electorale rromii devin un bun capital electoral, disputat fără excepție de liderii și competitorii politici. Aceasta cu atât mai mult cu cât, ca minoritate nu se manifestă coeziv din punct de vedere al intereselor politice. Reprezentând un segment extrem de vulnerabil ca nivel educațional și de cultură civică, cu un status social sub mediu și cu un nivel al discernământului politic discutabil, rromii compun un electorat eterogen extrem de influențabil și inconstant. De aceea, constituie o țintă predilectă a campaniilor electorale și a politicianilor, în special din rândul celor dispuși să-i cucerească rapid pe neavizați sau nehotărâți.

„Apartenența la o comunitate lingvistică sau etnoculturală – susține Andreea Zamfira - este unul dintre factorii determinanți ai atitudinilor și opiniilor, un factor care, ca și clasa, vârsta, sexul, nivelul de școlarizare, corespunde unei variabile sociodemografice puternice. Cu toate acestea, variabila a fost rar corelată cu votul minorităților etnoculturale. Faptul că aceste grupuri istorice sunt aproape în totalitate ignorate în sociologia electorală ar putea fi explicat de convingerea, general răspândită, că votul în comunitățile mixte este un vot de bloc, fondat invariabil pe clivaj etnolingvistic, determinat de sentimentul de solidaritate etnică. Excepțiile sunt explicate prin intermediul unor anchete de tip jurnalistic, anchete care lipsesc factorul „apartenență etnolingvistică” de relevanță teoretică. Cele câteva studii științifice deschise în această direcție s-au limitat la a asocia factorului „apartenență” modelul coresponsător de cultură politică. Corelațiile cu votul nu au fost făcute și, în consecință, o cercetare de pionierat pe comportament electoral în comunitățile mixte riscă să se confrunte

cu dificultăți reale, în principal legate de absența datelor despre structura comunităților/circumscripțiilor mixte”³⁸.

În ce privește tipologia liderilor politici care își asumă rolul de actori etnocentriți, constatăm, raportându-ne la actualitatea românească, două categorii: pe de o parte, cei creați pe ideea de supremație-superioritate a majorității etnice (românii), iar pe de altă parte, cei constituiți pe ideea prezervării sau, dimpotrivă, a exaltării identității etnoculturale a minorităților (maghiarii). Într-un mod interactiv, actorii de tip etnocentric ai majorității și minorităților etnice se confruntă permanent, în temeiul principiului acțiunii și reacțiunii. Acești lideri politici „titulari” se diferențiază de toți ceilalți prin faptul că ei promovează sistematic discursul identitar în cheie etnică, acesta fiind, de fapt, nucleul identității lor politice, în timp ce, în chip speculativ, ceilalți utilizează în mod conjunctural (de obicei doar în contexte electorale) temele etnocentrismului.

Bibliografie:

- Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan” - *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Univers enciclopedic, București, 1998.
- Anderson, Benedict, *Comunități imaginate. Reflecții asupra originii și răspândirii naționalismului*, București, 2001.
- Boia, Lucian, *Două secole de mitologie națională*, București, Humanitas, 1999.
- Bonte, P. Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Editura Polirom, Iași, 1999
- Borowiec, Walter, *Perceptions of Ethnic Voters by Ethnic Politicians*, Ethnicity 1, 1974.
- Dahl, Robert A., „*Who Governs? New Haven*”: Yale University Press, 1961.
- Dovidio, J.F., Gaertner, S.L., & Kawakami, K., *Intergroup contact: The past, the present, and the future*. Group Processes and Intergroup Relations, 6, 2003.
- Fiske, Susan T.; Cuddy, Amy J. C.; Glick, Peter; Xu, Jun - *(Dis)respecting versus (Dis)liking: Status and interdependence, predict ambivalent stereotypes of competence and warmth*, Journal Social Issues, vol. 55, No. 3, 1999.
- Fiske, Susan T.; Cuddy, Amy J. C.; Glick, Peter; Xu, Jun - *Journal of Personality and Social Psychology, A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition*, Vol 82(6), Jun 2002
- Gaunt, R., Leyens, J. P. și Demoulin, S. *Intergroup relations and the attribution of emotions: Controllability of memory for secondary emotions associated to ingroup versus outgroup*, Journal of Experimental Social Psychology, 38, 2002
- Hewstone, M., Rubin, M. și Willis, H., *Intergroup bias. Social prejudice*, Annual Review of Psychology, 53, 2002.
- Hobsbawm, Eric, *Națiuni și naționalism, din 1780 până în prezent*, Chișinău: Arc, 1997.
- Huckfeldt, Robert, *The Social Contexts of Ethnic Politics: Ethnic Loyalties, Political Loyalties, and Social Support*, American Politics Quarterly 11, 1983.
- Leyens, J. P., Palladino, P. M., Rodriguez-Torres, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez-Perez, A. și Gaunt, R., *The emotional side of prejudice: The attribution of secondary*

---

³⁸ Andreea Zamfira, „Contribuția teoretică a lui Arend Lijphart în studiul comparat al societăților multiculturale”, în revista „Sfera politică”, nr. 137 (<http://www.sferapoliticii.ro/sfera/137/art12-zamfira.html>)

- emotions to ingroups and outgroups*, Personality and Social Psychology Review, 4, 2000.
- Leyens, J. P., Rodriguez, A. P., Rodriguez, R. T., Gaunt, R., Paladino, M. P., Vaes, J. și Demoulin, S., *Psychological essentialism and the differential attribution of uniquely human emotions to ingroups and outgroups*, European Journal of Social Psychology, 31, 2001.
- Max Weber, *Wirtschaft und Gesellschaft*, p. 70, apud, R. Poledna, în G. Simmel, 1999, *Religia*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
- Miller, Arthur, Patricia Gurin, Gerald Gurin și Oksana Malanchuk, *Group Consciousness and Political Participation*, American Journal of Political Science 25, 1981.
- Mungiu-Pippidi, A., *Transilvania subiectivă*, București, Humanitas, 1999.
- Nelson, Dale, *Ethnicity and Socioeconomic Status as Sources of Participation: The Case for Ethnic Political Culture*, American Political Science Review 73, 1979.
- Olsen, Marvin E., *Social and Political Participation of Blacks*, American Sociological Review 35, 1970.
- Parenti, Michael, *Ethnic Politics and the persistence of Ethnic Identification*, American Political Science Review 61, 1967.
- Pârvulescu, Cristian – *Politica comparată*,
<http://xa.yimg.com/kq/groups/21128127/1394425931/name/Politica+comparata.pdf>
- Rothbart, M., *Category-exemplar dynamics and stereotype change*, International Journal of Intercultural Relations”, 20, 1996
- Seiler, Daniel Luis, *Les parties autonomistes*, Presses Universitaires de France, 1994.
- Zamfira, Andreea, *Contribuția teoretică a lui Arend Lijphart în studiul comparat al societăților multiculturale*, în revista „Sfera poiticii”, nr. 137 (<http://www.sferapoliticii.ro/sfera/137/art12-zamfira.html>)
- Wolfinger, Raymond E, *The Development and Persistence of Ethnic Voting*, American Political Science Review 59, 1965.